

Тема 28. Інновація освіти. Інноваційний потенціал педагога.

Питання.

1. Впровадження досягнень педагогічної науки. Критерії педагогічної інновації.
2. Поняття про інновації в освіті, їх види, критерії та класифікація.
3. Впровадження педагогічних інновацій у педагогічну практику.
4. Мобільність освіти в умовах дистанційного навчання: пріоритетність комп'ютеризації – реалії, досвід, перспектива.
5. Модель учителя як наставника, коучера, фасилітатора освітнього процесу

Основні поняття теми: нове, творчість, педагогічна творчість, наукова творчість, наукова педагогічна творчість, науково-дослідна робота в галузі педагогіки, педагогічний експеримент, передовий педагогічний досвід, педагогічне новаторство, формування творчої особистості педагога

Завдання для самостійної роботи:

- Виписати у термінологічний словник визначення понять: «нове», «творчість», «педагогічна творчість», «наукова творчість», «наукова педагогічна творчість», «передовий педагогічний досвід», «педагогічне новаторство», «творчий педагог», «готовність до інноваційної професійної діяльності».
- Розкрити роль педагогічного експерименту в інноваційній діяльності викладача, вихователя.
- Описати шляхи розвитку творчих професійних здібностей педагога. Зробити аналіз продуктів інноваційної діяльності вчителів школи.
- Написати есе «Навчальний заклад моєї мрії» (образ ідеального навчального закладу, що реалізує концепцію інноваційної розвиваючої освіти)

Література, інтернет-ресурси:

Педагогіка інновацій у вищій школі. Навчально-методичний посібник / О.В. Волошина. – Вінниця: , 2014. – 161 с

Положення Міністерства освіти і науки України «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» від 07.11.2000 р., № 522. 10.

Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / С.О. Сисоєва; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 320 с

https://foreign.udau.edu.ua/assets/files/docs/quantus/traning/european-higher-education-area-and-the-bologna-process_17_09_2017.pdf

Слово (*innovatio*) прийшло до нас з англійської мови й означає “нововведення”, “новаторство”. Філософське розуміння змісту інновації полягає у створенні нового, суспільно значущого продукту діяльності людини, який узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів; новизною, оригінальністю.

Інновації (італ. *innovazione* — новина, нововведення) — *нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи та організації, а й різні сфери.*

Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя і учня, вихованця. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів.

У сучасній педагогіці терміни “інновація”, “інноваційний” означають певне нововведення, що стосується того чи того аспекту освітньо-виховного процесу. Кінцевим результатом (прямим продуктом) творчого пошуку можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. При цьому нове у педагогіці – то не лише авторські ідеї, підходи, технологічні методи, які досі не використовувались, а й комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу з прогресивними засадами, що дає змогу ефективно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості. Свідченням цього є, зокрема, активне звертання сучасних педагогів до педагогічної спадщини минулого – вітчизняної та зарубіжної.

Інновація освіти — цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікацій мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог.

Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки - *проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику.* Результатом інноваційних процесів слугує використання теоретичних і практичних нововведень, а також таких, що утворюються на межі теорії і практики. Учитель може виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом нових педагогічних технологій, теорій, концепцій.

До педагогічних інновацій можна віднести набутки окремих педагогів, творчих груп, які являють собою цілісну систему роботи з певного напрямку, здебільшого недостатньо висвітленого у науково-методичній літературі. Ці системи ґрунтуються на ідеях відомих педагогів і на власному досвіді та інтуїції. Заслуга їхніх авторів у тому, що вони по крихтах збирають, систематизують, узагальнюють потрібний матеріал, вкладають у нього свої знахідки, своє розуміння проблеми, і це дає підставу говорити про новизну, оригінальність, а разом і про реальність підходів до здійснення поставлених завдань.

Інноваційна спрямованість роботи вчителів визначається критеріями педагогічних інновацій, до яких належать:

а) новизна, що дає змогу визначити рівень новизни досвіду. Розрізняють абсолютний, локально-абсолютний, умовний, суб'єктивний рівні новизни;

б) оптимальність, який сприяє досягненню високих результатів за найменших витрат часу фізичних, розумових сил;

в) результативність та ефективність, що означає певну стійкість позитивних результатів у діяльності вчителя;

г) можливість творчого застосування в масовому досвіді, що передбачає придатність апробованого досвіду для масового впровадження в загальноосвітніх закладах.

Маючи чітке уявлення про зміст та критерії педагогічних інновацій, володіючи методикою їх застосування, учителі, керівники навчальних закладів послідовно впроваджують їх у свою практику. Але часто буває, що педагогічні інновації, у зв'язку з відсутністю належної педагогічної експертизи та апробації, недостатньою організаційною, технічною, психологічною підготовленістю педагогічних кадрів, не знаходять подальшої реалізації. Часто поспішне впровадження нововведень призводить згодом до відмови від них. Увесь цей комплекс причин свідчить про несформованість у школах потрібної морально-психологічної ділової атмосфери, іншими словами - інноваційного середовища.

Відсутність такого середовища спричиняє методичну непідготовленість учителів, недостатню їх поінформованість щодо педагогічних нововведень. Натомість сприятливе інноваційне середовище дає змогу долати опір консервативно налаштованих учителів щодо нововведень, допомагає подоланню стереотипів професійної діяльності. Воно притаманне інноваційним закладам освіти.

***Інноваційний заклад освіти** - навчальний загальноосвітній заклад, в якому педагогічний та учнівський колективи експериментують, апробують чи впроваджують нові педагогічні ідеї, теорії, технології.*

Виділяють реактивні (або пристосовані), активні, активно-адаптовані, часткові, системні інноваційні заклади.

Реактивні (таких більшість) - заклади, які завжди запізнюються, реагують на зміни лише тоді, коли вже не реагувати неможливо.

Активні - заклади, які прагнуть змінювати свою діяльність, вміють прогнозувати зміни в освітній діяльності, але лише в своєму навчальному закладі.

Активно-адаптовані - здійснюють нововведення незалежно один від одного. Кожний інноваційний проект зорієнтований на зміни тільки частини школи і не передбачає змін діяльності усієї школи. Відносно незалежна реалізація окремих інноваційних проектів може призвести до позитивних змін, а може породжувати неузгодженість нововведень на різних ступенях освіти.

Часткові - заклади, в яких нововведення зорієнтовані лише на деякі позитивні зміни у навчально-виховному процесі (звернена увага лише на процес

виховання, нововведення відбуваються тільки в початковій школі або в основній тощо).

Системні - заклади освіти, в яких нововведення розраховані на загальний позитивний результат. Керівники прагнуть до гармонізації різних нововведень; орієнтації їх на досягнення загальної результативності, прогнозування змін на майбутнє. Модернізація змісту освіти реалізується за організаційних, змістових, технологічних та матеріально-технічних умов.

До системних інноваційних закладів відносять школу-лабораторію наукової установи - заклад, в якому системно експериментують соціально значущі освітні нововведення в навчально-виховний процес та забезпечують їхнє впровадження. Пріоритетними принципами роботи є диференціація, гуманізація, індивідуалізація навчання і виховання учнів, де поряд з проведенням наукових досліджень учень відчуває себе комфортно.

Школи-лабораторії - заклади освіти, де експериментуються, апробуються і впроваджуються педагогічні нововведення різних рівнів експериментування (державного, регіонального, місцевого).

Для інноваційного закладу освіти принципово важливим є характер процесу його становлення. Як показує досвід, більшість навчальних закладів пішли шляхом застосування найпрогресивніших освітніх моделей, розроблених раніше. Найбільш вдалий підхід до вибору моделі і визначає рівень інноваційності навчального закладу, який зростає в умовах сформованої потреби та інтенсивного розвитку.

У залежності від специфіки та місця використання розрізняють кілька видів нововведень.

Технологічні інновації

Технологічні інновації - це нові способи виготовлення продуктів, нові технології їх виробництва. Вони створюють основу для розвитку промисловості і технологічного переозброєння галузі. Стосовно до сфери освіти такого роду нововведення стосуються різних технічних засобів і устаткування, використаного в навчанні. З позицій дидактики введення інформаційного середовища і програмного забезпечення внесло величезна кількість нових можливостей. Комп'ютерні технології за рахунок свого швидкодії і великих резервів пам'яті є принципово нові засоби навчання. Вони дозволяють реалізовувати багато варіанти середовищ для проблемного навчання, особистості, будувати різні схеми діалогових режимів та індивідуальних підходів у викладанні та навчанні.

Методичні інновації

Методичні інновації - це інновації в галузі методики навчання і виховання, викладання і навчання, організації навчально-виховного процесу. Вони найбільш поширений і характерний тип нововведень у сфері освіти, що охоплює процес викладання природничо-наукових і гуманітарних дисциплін від дошкільного виховання до вищої освіти, підготовки і перепідготовки кадрів.

На практиці методичні інновації часто пов'язані з організаційними нововведеннями. Вони зустрічаються в освітній ситуації, коли планована мета загалом зрозуміла, але методи і засоби її реалізації потребують додаткових досліджень. Цей тип інновацій домінує в приватних методиках, рідше представлений в дидактиці і теорії виховання і практично не зустрічається в працях з історії педагогіки.

Організаційні нововведення

Вони стосуються освоєння нових форм і методів організації праці, а також інновацій, які передбачають зміни співвідношення сфер впливу (як по вертикалі, так і по горизонталі) структурних підрозділів, соціальних груп чи окремих осіб. Зокрема, питання комплектування різних класів і груп, способів роботи в класах, групах, шкільних і позашкільних колективах.

Управлінські нововведення

Вони зачіпають структуру, методи управління виробництвом, організаціями, орієнтовані на заміну елементів системи управління (або всієї системи в цілому) з метою прискорення, полегшення або поліпшення вирішення поставлених завдань. Приклади управлінських інновацій ми знаходимо в працях, які стосуються вдосконалення управління системою освіти на федеральному і регіональному рівнях.

Економічні інновації

Економічні інновації охоплюють позитивні зміни у фінансовій, платіжній, бухгалтерській областях, а також у плануванні, мотивації та оплати праці й оцінці результатів діяльності в освіті. Напряму вони не пов'язані з педагогікою, тим не менше їх вплив позначається на роботі всієї системи освіти, що надаються населенню платних освітніх послугах.

Соціальні нововведення

Вони виявляються у формі активізації людського фактора шляхом розробки та впровадження системи удосконалення кадрової політики; системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників; системи соціально-професійної адаптації новоприйнятих на роботу осіб; системи винагороди та оцінки результатів праці. Це також поліпшення соціально-побутових умов життя працівників, умов безпеки і гігієни праці, культурна діяльність, організація вільного часу. Для більшості педагогічних нововведень характерний соціальний ефект. Він проявляється в підвищенні рівня освіти, культури, професійної підготовки молоді, усунення негативних явищ в житті суспільства, правопорушень, раціоналізації розумової та фізичної праці, формуванні корисних навичок і звичок, досягненні більш високого рівня вихованості.

Юридичні інновації

Це нові і змінені закони та нормативно-правові документи, що визначають і регулюють усі види діяльності освітніх установ. В останні роки видано ряд законів і постанов, пов'язаних з атестацією учнів, введенням федеральних і

регіональних освітніх стандартів, акредитацією освітніх установ, підготовкою та перепідготовкою керівних кадрів і ін

Класифікація педагогічних нововведень

Традиційно інновації в освіті поділяють на такі *групи*:

1. Залежно від сфери застосування:

- інновації у змісті освіти (оновлення змісту навчальних програм, підручників, посібників тощо);
- інновації в технології навчання та виховання (оновлення методик викладання та взаємодії у виховному процесі);
- інновації в організації педагогічного процесу (оновлення форм і засобів здійснення навчально-виховного процесу);
- інновації в управлінні освітою (оновлення структури, організації і керівництва освітніми закладами);
- інновації в освітній екології (архітектурне планування освітніх закладів, використання будівельних матеріалів, інтер'єр приміщень тощо).

2. Залежно від масштабу перетворень:

- часткові (локальні, одиничні) нововведення, не пов'язані між собою;
- модульні нововведення (комплекс пов'язаних між собою часткових нововведень, що належать, наприклад, до однієї групи предметів, однієї вікової групи дітей тощо);
- системні нововведення (охоплюють весь навчально-виховний заклад). Вони передбачають перебудову всього закладу під певну ідею, концепцію або створення нового освітнього закладу на базі попереднього (наприклад, дитячий садок — школа, адаптивний дитячий садок, школа- 14 лабораторія тощо). Для їх освоєння необхідне розроблення програми розвитку навчально-виховного закладу.

3. Залежно від інноваційного потенціалу:

- модифікаційні нововведення (пов'язані з удосконаленням, раціоналізацією, видозміною, модернізацією того, що має аналог або прототип). Це може бути програма, методика, окрема розробка тощо. Модернізація може бути спрямована як на технологічний, так і на особистісний аспекти засобу, що оновлюється. (наприклад, опорні конспекти українського педагога-новатора Віктора Шаталова, ідея яких була запропонована у 1933 р. російським психологом Петром Гальперіним у працях про орієнтовані основи дій)
- комбінаторні нововведення (передбачають нове конструктивне поєднання елементів раніше відомих методик, які в такому варіанті ще не використовувались). Вони є не будь-яким поєднанням, а саме конструктивним, тобто таким, за якого з'являються нові системні властивості і які породжують новий ефект. Таким нововведенням можна вважати розроблену російською вчителькою Оленою Потаповою методику оптимізації навчання 6—7-річних дітей письма в три етапи, яка передбачає тренування дрібної мускулатури пальців

(обведення, штрихування), роботу кількох аналізаторів, написання букви за допомогою трафарету. Кожний з елементів (етапів) є модифікованою інновацією у М. Монтесорі та ін. Хоча окремо елементи були відомі раніше, саме їх комбінація породила нову якість, тобто дала інтеграційний ефект;

— радикальні, або фундаментальні, глобальні, базові нововведення (вони, як правило, є відкриттями, найчастіше виникають у результаті творчої інтеграції і сприяють створенню принципово нових навчальних засобів). Таким було запровадження класно-урочної системи.

4. Залежно від позиції щодо свого попередника:

— заміщуючі нововведення (їх запроваджують замість конкретного застарілого засобу). До них належать театральні, художні студії, спортивні секції, школи балету і танців тощо;

— скасовуючі нововведення (суть їх полягає у припиненні діяльності певних органів, об'єднання, у скасуванні форми роботи, програми без заміни їх іншими, якщо вони неперспективні з огляду на потреби розвитку навчального закладу або гальмують його);

— відкриваючі нововведення (передбачають освоєння нової програми, нового виду освітніх послуг, нової технології тощо). Наприклад, комп'ютеризація освітнього процесу, перехід до нових інформаційних технологій;

— ретровведення (освоєння в навчально-виховному закладі нового, яке існувало в педагогічній практиці раніше). Як правило, воно тривалий час не використовувалося, колись було відмінено помилково чи втратило свою актуальність у тодішніх умовах. Такими ретровведеннями можна вважати вивчення у сучасних школах історії різних релігій, запровадження курсів логіки, психології, риторики, давніх мов тощо.

5. Залежно від місця появи:

— нововведення в науці (оновлення педагогічної теорії);

— нововведення в практиці (оновлення педагогічної практики).

6. Залежно від часу появи:

— історичні нововведення (відродження історико-педагогічної спадщини в нових умовах);

— сучасні нововведення (інновації сьогодення).

7. Залежно від рівня очікування, прогнозування і планування:

— очікувані (планові) нововведення;

— неочікувані (незаплановані) нововведення.

8. Залежно від галузі педагогічного знання:

— виховні нововведення (у галузі виховання);

— дидактичні нововведення (у галузі навчання);

— історико-педагогічні нововведення (у галузі історії педагогіки) тощо.

Типології педагогічних нововведень вибудовані на основі різноманітних підходів. Тому одне й те саме нововведення може з'явитися в різних типологічних

групах (у двох і більше) залежно від того, яка його ознака буде в конкретному випадку взята до уваги.

Формування інноваційної спрямованості передбачає використання певних критеріїв, що дозволяють судити про ефективність того чи іншого нововведення. Беручи до уваги наявний досвід досліджень з педагогіки, можна визначити наступну сукупність критеріїв педагогічних нововведень: новизни, оптимальності, високої результативності, можливості творчого застосування інновації в масовому досвіді.

Основним критерієм інновації виступає *новизна*, має рівне ставлення як до оцінки наукових педагогічних досліджень, так і передового педагогічного досвіду. Тому для вчителя, що бажає включитися в інноваційний процес, дуже важливо визначити, в чому полягає сутність пропонованого нового, який рівень новизни. Для одного це може бути дійсно нове, для іншого воно таким може не бути. У зв'язку з цим необхідно підходити до включення вчителів у інноваційну діяльність з урахуванням добровільності, особливостей особистісних, індивідуально-психологічних характеристик. Виділяють кілька рівнів новизни: абсолютну, локально-абсолютну, відносну, суб'єктивну, що відрізняється ступенем популярності і областю застосування (М. С. Бургін).

Вступ *оптимальності* в систему критеріїв ефективності педагогічних інновацій означає витрату сил і засобів вчителів і учнів для досягнення результатів. Різні вчителі можуть домагатися однаково високих результатів при різній інтенсивності власної праці і праці учнів. Введення в освітній процес педагогічної інновації та досягнення високих результатів при найменших фізичних, розумових і тимчасових витратах свідчать про її оптимальності.

результативність як критерій інновації означає певну стійкість позитивних результатів у діяльності вчителів. Технологічність в вимірі, наблюдаемость і що фіксуються результатів, однозначність у розумінні та викладі роблять цей критерій необхідним в оцінці значущості нових прийомів, способів навчання і виховання.

Можливість творчого застосування інновації в масовому досвіді розглядається нами як критерій оцінки педагогічних інновацій. Насправді якщо цінний педагогічна ідея або технологія залишається в рамках вузького, обмеженого застосування, обумовленого особливостями і складністю технічного забезпечення або специфікою діяльності вчителя, то навряд чи в даному випадку ми можемо говорити про педагогічний нововведенні. Можливість застосування інновацій в масовому педагогічному досвіді на початковому етапі підтверджується в діяльності окремих вчителів і вихователів, але після їх апробації та об'єктивної оцінки вони можуть бути рекомендовані до масового впровадження.

Знання вищевикладених критеріїв та вміння їх використовувати при оцінці педагогічних інновацій створюють основу для педагогічної творчості.

Аналіз спеціальної літератури та досвіду діяльності шкіл свідчить про недостатній інтенсивності застосування педагогічних нововведень в практиці роботи навчальних закладів. Можна виділити як мінімум дві причини нереалізованості педагогічних інновацій. Перша причина полягає в тому, що інновація, як правило, не проходить необхідної професійної експертизи та апробації. Другою причиною є те, що впровадження педагогічних нововведень попередньо не підготовлене ні в організаційному, ні в технічному, ні, найголовніше, в особистісному, психологічному відношенні.

Чітке уявлення про зміст і критерії педагогічних інновацій, володіння методикою їх застосування дозволяють як окремим вчителям, так і керівникам навчальних закладів об'єктивно оцінювати і прогнозувати їх впровадження. Квапливість у впровадженні інновацій не раз приводила школу до того, що рекомендоване, частіше зверху, нововведення після деякого (нетривалого) часу забувалося або скасовувалося наказом і розпорядженням.

Однією з основних причин подібної ситуації є відсутність в школах *інноваційного середовища - певної морально-психологічної обстановки, підкріпленої комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру, що забезпечують введення інновацій в освітній процес школи*. Відсутність такої інноваційного середовища проявляється в методичній невідповідності вчителів, в їх слабкій інформованості по суті педагогічних нововведень. Наявність сприятливого інноваційного середовища в педагогічному колективі знижує коефіцієнт "опору" вчителів нововведень, допомагає подолати стереотипи професійної діяльності. Інноваційне середовище знаходить реальне відображення в відношенні вчителів до педагогічних інновацій.